

zöje is. Az elmondottakból kiviláglik, hogy tanári lelkiismeretünkől vezérelve mindent meg kell tennünk, hogy a kívánt egyensúly és harmónia helyreálljon.

Végezetül azzal zárnam az irodalomtanár személyiségéről szóló gondolataimat, hogy nincs az a jól megírt tankönyv vagy korszerű tanterv, munkaeszköz, még a legmodernebb is, amely helyettesíthetné a jól felkészült, önmagát állandóan továbbképző, tárgyát szenvedélyesen szerető irodalomtanárt. A belőle kisugárzó és másokat is magával ragadó erő pótolhatatlan, mert régi igazság: gyűjtani csak az tud, aki maga is lángol.

DR. ORBÁN JÓZSEFNÉ
JPTE 2. Sz. Gyakorló Iskola
Pécs

Kooperatív kiscsoportos tanulásszervezés tapasztalatai egy pécsi iskolában

1. A HAGYOMÁNYOS TANÍTÁSRÓL

Az utóbbi idők pedagógiai és pszichológiai kutatásai és a gyerekek jelenlegi neveltségi szintje bebizonyította, hogy a nevelés nem kap kellő hangsúlyt az iskolai tanítás során. Az eddigi tanterv ismeretcentrikus volt, és így az ismeretsajátító oktatás került előtérbe. A mélységi építkezés, a nevelés háttérbe szorult. Pedig valójában mindkettő ugyanolyan fontos a teljes személyiség kialakításához, mert az ismeret, készség, képesség és a magatartás egységbe történő fejlesztésének kell megvalósulnia.

Eddig minden egységesen, központi irányítás szerint történt, s ez fegyelmezett végrehajtást igényelt a pedagógusoktól. A gyakorlatban alkalmazott munkaformák is az előírt tantervhez alkalmazkodtak.

Az utóbbi évtizedekben a frontális munkaforma vált népszerűvé, amely a leglátványosabb eredményt hozta a túlzott követelmények teljesítéséhez. Ez azonban gyakran megtévesztő volt. A nevelés legtöbb esetben egy-egy nevelési cél meghatározásában nyilvánult meg. A tanári nevelési cél a tananyaghoz kapcsolódott, és egy-egy kérdésben és válaszban realizálódott, legtöbbször csak a megállapítás szintjéig. A gyakoroltatás, a tevékenykedtetés elmaradt. Ebben a formában a tevékenység, a tartalom nem működött úgy, ahogy kellett. A tudás mélységi struktúrája nem volt meg, így az ismeretnél megrekedt, és a felfogásig nem jutott el.

A frontális osztálymunkát a tanári aktivitás jellemzi, amely szerint a tanár kérdez, válaszol, felszólít, fegyelmez, ösztönöz, értékkel stb.

„Az oktatás egy része kérdés-felelet formájában zajlik le. Azért, hogy a tanár minél több tanulót tudjon bevonni, növeli a kérdések számát. Így az idő rövideje miatt a gondolatmenet elaprózódik. A gyerekeknek nincs ideje a bővebb, alaposabb válaszra, nincs ideje a kibontakozásra. A gyorsabban gondolkodó lényeglátó gyerekek vannak előnyben. Látszólag a gyerekek azonos ütemben haladnak, de ez valójában nem így van, mert a tanulási tempó tekintetében különböznek egymástól. Minden időre működik, nem szabad lemaradni. A tanár által diktált tempó szerint kell haladni minden gyerekeknek.

A külső szemlélő azt érzékelheti, hogy az órán a tanári és tanulói aktivitás kifogástalan. Ez a látszat azonban még gyakran a tanárt is megtéveszti, mert aki jelentkezik, az tud, aki hallgat, arról nem tudni, mit tud. Ez a tanítási forma tehát nem biztosítja, hogy minden tanuló egyformán részt vegyen a munkában. A tanár viszont a kérdésekre adott válaszokat képes

úgy felfogni, mint az egész osztály munkáját.” (Szabó László Tamás: A „rejtett tanterv”, Oktatókutató Intézet, Bp. 1985.)

A frontális munkaformában igen kevés része van az egyéni, csoportos és differenciált munkának. Ha mégis előfordul, az egyéni munkát az önálló feladatmegoldások és feleletek teszik ki. A csoportos munka ülésrend szerint történik, és legtöbbször nem kiscsoportban. A differenciálást gyakran, helytelenül a képességek szerinti elkülönítés jellemzi, mely legtöbb esetben a gyengébb képességű tanulók további lemaradását eredményezi. A tanítási-tanulási folyamatban a gyerekek munkája, érintkezési formái, tanulási módszerei másodlagosak, a pedagógus van a központban. A tanulási folyamat az ellenőrzésre épül (kérdés-felelet, dolgozat). Előnye az, hogy az egyéni versengés hatékonyabb, mely fokozza az ismeretelsajátítást. Viszont nem épít a gyerekek önálló aktivitására, kutatótevékenységére, és ezáltal gyakran inaktívációt szül. A szociális szükségletek közül nem veszi figyelembe a társas érintkezés és a csoporthoz tartozás igényét.

2. A KISCOPORTOS TANULÁSSZERVEZÉS ELMÉLETÉRŐL

A szakirodalom szerint a kiscsoportos tanulásszervezési modell az önálló munkavégzésre, aktivitásra, kutatótevékenységre, problémamegoldásra, együttműködésre, egymást kiegészítő feladatvégeztetésre, bizalomra, versenyzetésre épül. A kiscsoportos tanulásszervezés nem új keletű, hatékonyságát ma már elméletileg is bebizonyították.

„Didaktikai és pedagógiai szempontból tanácsosabb a heterogén csoportok összetétele, mert a jó tanulók dinamizmusa magával ragadja a lassú és kényelmes gyerekeket is. Pszichológiai szempontból a szabad választáson alapuló csoportalakítás egészséges. A kiscsoporton belül növekszik a gyerekek tanulási kedve, teljesítménye, miközben magatartásuk is kiegyensúlyozottabbá, fegyelmesebbé válik. A társas helyzet pozitív folyamatokat indít el az empátia, tolerancia, kölcsönös segítségnyújtás, az egymásért érzett felelősség kialakulásában.” (Benda József: Kiscsoportos tanulásszervezési modellkísérlet, OPI, Bp. 1986.)

„A jellemalakításhoz alapvetően szükségesek bizonyos társas helyzetek. A közös tevékenység, a kiscsoportok kialakulása és munkája, a konfliktusok, a kisebb együttesek közös megmozdulásai mind-mind kitűnő alkalmak az olyan jellemvonások megszilárdulásának, mint a segítőkészség, a kezdeményezőkézség, a becsületesség, a „fair play”, az önkontroll, az erkölcsi bátorság...” (Dr. Kozeki Béla: Moralitás, jellemfejlesztés c. k. 19.o.)

Tehát ebben a tanulásszervezésben rengeteg lehetőség rejlik a nevelés és oktatás egyenrangú kezelésére. Úgyes szervezéssel egyik a másikat erősítheti, és mindez oldott légkörben történhet, mely a gyermek személyiségfejlődéséhez nélkülözhetetlen.

Szociálpszichológiai megfigyelések igazolták, hogy a szociális fejlődés szempontjából már kisiskolás korban is fontos a kortárs jellegű csoportba való beilleszkedés (M. Montessori, Freinet C. Rogers, Mérei stb.), mivel társas kapcsolatokban folyik a gyerekek önminősítése és másokkal való összehasonlítása. Kialakul a referenciacsoport, ahová a gyermek tartozni szeretne. „Már a kisebb gyermekek is követésre alkalmas mintákat keresnek. A saját korosztály az, amelyben a gyermek természetes lehet, és legjobban megvalósíthatja önmagát. Nagyon fontos számára a társai véleménye, beveszik-e maguk közé, és hogy hogyan értékeli. Fontos számukra a társas kötődés, a személyes kapcsolatok. A sikertelenség, a kirekesztettség fejlődést gátló tényezők.” (Dr. Vastagh Zoltán: Mikrocsoportok az iskolai osztályokban, Akadémiai Kiadó, Bp. 1980.) „A kortárs csoport normaszabó, szabályalkotó a gyerek számára. Amit a többiek tesznek, az a gyermeki személyiség számára mérvadó.” (Dr. Buda Béla: A személyiségfejlődés és a nevelés szociálpszichológiája.)

A pozitív kutatási eredmények ellenére a csoportmunka elterjedése mégis nehézkes, mert a pedagógusok többsége fél a csoportmunkával együttjáró nyüzsgéstől, fél attól, hogy nehezebben tudja osztályát kézben tartani, vagy csupán kényelmi szempontok dominálnak. Pedig „...a mai pedagógiában szinte szemléletváltást igényelne, hogy a csoportszféra ennyire előtérbe kerüljön. Inkább csak a jövő távlata ez még, ám a csoportfejlesztéseket ismerő és azokat valamelyest ke-

zeli pedagógus már ma is nagy előnyben van, nevelni is és oktatni is hatékonyabban képes.” (Dr. Buda Béla). „Az nyilvánvaló, hogy a tanár szerepének gyökeresen meg kell változnia. Az információnyújtó és utasító – követelő – korrigáló pozíció helyett a tanárnak alapvetően szervező szerepkört kell vállalnia.” (Piaget: Emlékkötet 124.o.)

Ebből a szemléletünkből kiindulva kezdtük el a kiscsoportos oktatás-nevelést a pécsi JPTE 2. Sz. Gyakorló Iskola 2.b. osztályában. Felhasználtuk Benda József: Kiscsoportos tanulásszervezési modellkísérlet (OPI Jegyzet, Bp., 1986.) c. anyagát. Célunk volt vizsgálni a kiscsoportos munka előnyeit és hátrányait, valamint a gyerekekre gyakorolt személyiségfejlesztő hatását. Továbbá azt, hogy a kiscsoportos munkaformát alkalmazva mennyiben válik hatékonyabbá oktató-nevelő tevékenységünk. Az elért eredményeket megfigyeléseinkre, rajzos, kérdőíves és szociometriai felmérésekre alapoztuk. Az eddigi megfigyelésekből és tapasztalatokból közlünk egy-két részletet.

3. KOOPERATÍV KISCSOPORTOS TANULÁSSZERVEZÉS ÉS SAJÁT MEGFIGYELÉSEINK

3.1. FŐBB JELLEMZŐK:

- Gyermekközpontú tanulásszervezés.
- Kooperativitáson alapszik, amelynek segítségével a gyerekek elsajátítják a társas érintkezés normáit.
- Autonóm munkacsoportokra épül.
- Rugalmasság és nyitottság jellemzi, de ugyanakkor megfelelő szabályrendszerrel fegyelmezett önálló tanulásra szoktatja a gyerekeket.
- A pedagógus feladata a tanulásszervezés.

„Végző célja az egyén személyiségének a fejlesztése. Ehhez azonban nélkülözhetetlen a csoport, a társ mint segédeszköz. Az egyéni választás és nyitottság, hogy átnehet az egyik csoportból a másikba, értéket jelent. A fejlődési lehetőség így módon adva van minden tanuló számára.” (Benda József: Kiscsoportos tanulásszervezés, 1987.)

3.2. A TANULÁSSZERVEZÉS VÁLTOZATAI:

- Versenyeztetés (azonos feladatokkal).
- Önálló feladatvégeztetés (a feladatok függetlenek egymástól), mely lehet csoporton belüli egyéni feladatvégeztetés és csoporton belüli együttműködéses.
- Együttműködéses (egymást kiegészítő) feladatvégeztetés. Ezt nagyobb anyagrésznél lehet alkalmazni. Itt a feldolgozást megosztva végzik a csoportok.

A tanulók életkorát figyelembe véve nálunk második osztályban a csoportmunka megszerzése kétféle formában történt:

- a) Minden csoport ugyanazt a feladatot kapta (versenyeztetés).
- b) Minden csoport más feladatot kapott (önálló feladatvégeztetés).

Ezen kívül a gyorsabban haladó gyerekek külön feladatokat oldhattak meg, mely a differenciálást segítette. Abban az esetben, ha a csoportok különféle feladatokat kapnak, a tartalmilag egybetartozó feladatokat bontottuk részfeladatokra. Ilyenkor kétféle módon oldhatták meg a feladataikat: munkamegosztással és munkamegosztás nélkül. Munkamegosztás esetén a csoport tagjai szétosztották egymás között a részfeladatokat. A másik esetben vagy közösen dolgoztak, vagy külön-külön, és a végén egyeztették az eredményt.

Mivel kicsi gyerekekről van szó, igyekeztünk betartani a fokozatosságot. Kezdetben együtt dolgoztak munkamegosztás nélkül. A második fokozat az volt, amikor külön-külön dolgoztak a részfeladatokon, és a végén egyeztették. A munkamegosztásos feladatvégzés eleinte nehezen ment, nem tudtak megegyezni, és segítenünk kellett a feladatok elosztásában.

Önismeretük még nem volt elég fejlett ahhoz, hogy a számukra legmegfelelőbb feladatot tudják választani. Az egyforma ütemben haladó gyerekek jobban tudtak közösen dolgozni. A különböző ütemben dolgozók inkább egyénien dolgoztak, és a feladat elvégzése után a gyorsab-

bak segítettek a lassú gyerekeknek. Igyekeztünk olyan feladatokat adni, amelyeknek megoldásához szükség volt a kommunikációra, és a kooperációs készségük fejlődhetett. Mivel... „A csoportoktatás akkor eredményes, ha alkotó munkakapcsolatokra épül, és megfelelő szintű kooperációt biztosít.” (Dr. Vastagh Zoltán: Mikrocsoporthoz az iskolai osztályokban.)

A kommunikáció lehetővé tette minden gyermek számára a csoporttal való együttműködést. Ezt az együttműködést az első időszakban tanulni kellett. Később már jobban tudták elosztani a feladatokat, és ezt az értékelésben külön jutalmaztuk. Így fokozatosan kialakult a csoporton belül az odafigyelés, az egymás tisztelete és megismerése.

3.3. A TANULÁSSZERVEZÉS LÉPÉSEI:

1. *Előkészítés:* Ez a tananyagtól és a feladatoktól függően különbözően történt. Legtöbb esetben a tananyaghoz kapcsolódó előzetes, tanulási kutatómunkák számonkérésével kezdődött, amely a csoportok és a csoport tagjainak beszámolója volt a gyűjtött anyagról, majd ezek rendszerezése. Egyes anyagrészeknél szükség volt a frontális kérdés-felelet formában történő előkészítésre is.

Minden témakör és téma feldolgozása előtt végeztünk tanulói kutatómunkát és gyűjtőmunkát a műveltséganyag több területéből. Így az ismeret, a téma integráltan jelent meg a tanulók tudatában. Hatása még fokozottabb volt azért, hogy tevékenykedtek (keresgéltek, olvastak, írtak, rajzoltak, kérdezősködtek stb.). Mindenről beszámolhattak, felolvashatták, megmutathatták, és kitehették a faliújságra. Mindezt pontot szerezhettek a csoportnak, és egyéni elismerésben is részesültek.

„A gyermekek szívesebben tanultak saját tevékenységükből, mint a felnőttek „oktatásából” (Thomas Gordon). A mi tanulóink is nagyon szívesen és lelkesen végezték ezt az előzetes kutatómunkát mint önálló tevékenységet. Ez a tevékenység-tevékenykedtetés a gyermek egész személyiséget fejlesztette.

Az ilyen csoportos és egyéni kutatómunkával fejlesztettük a tanulóknak az eszköztudást, a tantárgyközi képességeket. Ezáltal lesznek önállóak az egyéni tanulásra, a könyv és lexikonhasználatra. E tudás segítségével tudnak majd egyénileg ismereteket szerezni, és általa fejlődik a tartalmi tudásuk is.

2. *A feladat kitűzése:* A feladatok célszerű felhasználása és elosztása a csoportok között, csoporton belüli megbeszélés.

3. *Munkavégzés:* A munkavégzés függött az óra típusától. A tanulók a megbeszélés módján megoldották a feladatokat. A feladattípusoktól függően terveztük meg az ösztönzést, a nevelőhatás érvényesítését. Az azonos feladatok megoldásánál versenyeztek a csoportok. A különböző feladattípusoknál önálló munkavégzés folyt, vagy a csoportok között, vagy a csoporton belül. Az utóbbi alkalmas volt a felzárkóztatásra, a tehetséggondozásra. A csoporton belüli önálló feladatvégzetéseknél a feladatokat a tanulók egyéniségéhez igazítottuk. Mindenki önállóan, de elszigeteltség nélkül dolgozott. A kommunikációs helyzet lehetővé tette a segítségadást.

4. *Felkészülés a beszámolóra:* A tanulók az eredményeket egyeztetették, és megbeszélték a beszámolás formáját.

5. *Beszámolás:* Beszámolhatott egy tanuló, vagy megosztva minden csoporttag külön-külön. Már megtanultak egymásra figyelni.

6. *Értékelés:* Két szempont alapján történt.

a) Elért eredmény.

b) Magatartás-együttműködés.

A jól dolgozó csoportok minden dolgozat után piros pontot kaptak. A beszámolásért, a szorgalmi feladatok megoldásáért is pont járt. Pontjaik számát óra végén beírták a pontozó lapjukra. Hónap végén a legjobban dolgozó csoportok dícséretben részesültek. Az értékelést tárgyanként végeztük, hogy több csoportnak legyen sikerélménye. A csoport munkáját önmaguk korábbi teljesítményéhez is hasonlítottuk. Ez hozzásegített ahhoz, hogy a lemaradó csoportokat megóvjuk a kudarcától, és a gyerekek önértékelése is fejlődjön. A csoportok értékelték önmaguk,

tagjaik és más csoportok munkáját. Melyik csoportot miért dicsérnének meg? Miért nem? Miben vagytok ügyesek, miben nem? Kinek kell javítani? Ki szorgalmas? Hogy tudnátok változtatni? Hogyan lehetne jobb a közös munka? stb.

Egy idő után eljutottunk oda, hogy bizonyos viselkedést vártak el egymástól. Az elvárás a csoport igénye határozta meg képességeiknek és egyéniségüknek megfelelően. Egymást buzdították vagy elmarasztalták, és nyíltan megfogalmazták kifogásaikat és kérdéseiket egymással szemben. A gyerekek fél év alatt megtanulták, hogy fegyelmezetten kell dolgozni, a csoportban mindenkinek kell szerepelni és segíteni egymást.

A rendszeres sokoldalú értékelés nagy mértékben fejlesztette önismeretüket, társaik megismerését, és motiválta őket az alaposabb rendszeres munkára.

3.4. CSOPORTOK ALAKULÁSA ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSE

Szeptember első két hetében a tanulókat felkészítettük a csoportmunkára. Különböző kapcsolatteremtő játékokat és gyakorlatokat végeztünk. Tudatosítottuk bennük a csoportmunka lényegét, jelentőségét és feltételeit. Beszélgetőkört alakítottunk, hogy gyakoroljuk a hangos, érthető beszédet, mellyel a beszámolást és értékelést készítettük elő.

A csoportok október első hetében önkéntesen szabad választás alapján alakultak. Kezdetben az egyéni szimpátia dominált. Kevés nevelői segítségre még szükség volt. A 22 tanulóból öt 4-5 fős heterogén csoport alakult. A csoportokban a központi magot a már meglévő baráti párok és az azonos érdeklődésű gyerekek csoportjai adták. Ezekhez csatlakozott a többi gyerek. Egymással szembefordított asztaloknál ültek. A probléma kezdetben abból adódott, hogy az első osztályból visszamaradt cigányszármazású kisfiút nem akarták befogadni. Megbeszéltük, hogy minden csoportnál lesz egy hónapig.

A csoportok nevet választottak, és a falra kerülő névkártyákat is maguk készítették. A csoportok összetétele a következőképpen alakult:

1. cs. (virágok) Többféle érdeklődésűek.
2. cs. (párucuk) Együtt jártak rajz szakkörre.
3. cs. (kutyák) Régebb óta baráti viszonyban vannak.
4. cs. (teknőcök) Együtt járnak focizni.
5. cs. (delfinek) Többféle érdeklődésűek.

A csoportok nyitottak voltak, ha nem tudtak együttműködni, kérhették magukat másik csoportba, de ezt meg kellett indokolniuk.

A gyerekek személyközi kapcsolatairól félév után készítettünk szociometriai felmérést. A felmérést kérdőívek segítségével, Mérei-féle módszerrel végeztük. Vizsgáltuk a tanulók helyzetét a jelenlegi csoportokban és az osztályközösségen belül.

A tájékozódás elsősorban a barátságra, a szimpátiára, a közös tanulásra irányult. A kérdéseket áttételesen fogalmaztuk meg. A feleletek arról tájékoztattak bennünket, hogy a tanulók hogyan mérik meg társaikat – függetlenül attól, hogy a választott szerepre rátermettek-e vagy sem.

A felmérésünk célja, hogy feltárjuk a tanulók egymás közötti kapcsolatait, az egyes tanulókról alkotott közvéleményt, a belső csoportosulások kohézióját, az osztály belső dinamizmusát és rejtett hierarchikus rendjét.

Kérdések:

1. Ki a legjobb barátod?
2. Kikkel barátkozol még szívesen?
(Felsorolás)
3. Kik a legnépszerűbbek az osztályban?
(1-2 tanuló)
4. Kik a legszorgalmasabbak?
5. Kik a legfegyelmezettebbek?
6. Kik a legjobb tanulók?
7. Kik a legjobb sportolók?
8. Kik a legjobb rajzolók?
9. Kikkel játszanál szívesen?
10. Kiket hívnál meg a születésnapodra?
11. Kikkel sportolnál szívesen?
12. Kikkel dolgoznál szívesen rajzórán?
13. Kikkel dolgoznál szívesen matematika-órán?

14. Kikkel dolgoznál szívesen magyarórán?
 15. Kikkel dolgoznál szívesen környezetismeret-órán?
 16. Kikkel dolgoznál szívesen technikaórán?
 17. Kik olvasnak legtöbbet az osztályban?

18. Ki tudná helyettesíteni a tanító nénit?
 19. Közös játékban kit választanál vezetőnek?
 20. Szeretsz-e csoportban dolgozni? Miért?

Arra a kérdésre, hogy szeretnek-e csoportban dolgozni, minden tanuló igennel válaszolt.

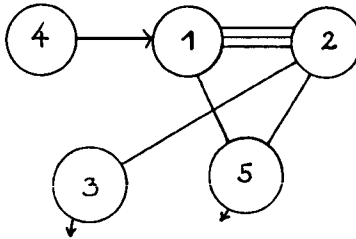
A következőképpen indokolták:

- Mert közösen dolgozunk.
- Mert tudok másnak segíteni, és én szeretek segíteni.
- Mert a barátaimmal ülhetek együtt.
- Mert érdekesebb.
- Jobb a hangulat.
- Jobb kedvű vagyok, mert társaságom van.
- Könnyebb a munka, mert segítenek.
- Nem érzem magányosnak magam.

A kérdések feltevése előtt bizalmas, oldott légkört biztosítottunk. Igen fontos volt, hogy a gyerekek őszintén, ne csak barátságra alapozva válaszoljanak.

A munkacsoportok „pillanatképe”: (Személyközi kapcsolatok)

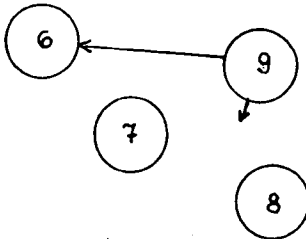
1. csoport (vegyes csoport)

1. ábra

A tanulásban legjobb eredményeket elért csoport. A húzóerőt 1., 2., 5. tanulók jelentették. A két lány (1 és 2) között szoros munkakapcsolat és fejlődő baráti kapcsolat volt. Az 5-ös számú fiú csak munkában kötődött a lányokhoz, barátja fiú volt. Az öt gyermek közül magányos nem volt. A 4-es és 3-as vonzódott a 4. csoporthoz is. Ők ebben a csoportban azért szerettek lenni, mert segítséget kaptak, és jobb tanulókkal dolgozhattak együtt.

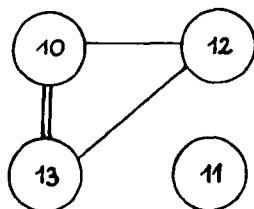
2. csoport (vegyes csoport)

2. ábra

Vegyes csoport. Innen-onnan „kiemelt” egyénekből állt. Mind a négy tanuló több csoporthoz is vonzódott. Kapcsolatukban a közös munka, a tanulmányi eredmény, a családi környezet és a szimpátia dominált. Egyéniségükből adódóan több irányban nyitottak és a közös munkában fegyelmeztettek és ügyesek voltak. A (9) fiú szorult segítségre, és ezt (6)-ban találta meg, akihez a legtöbb fiú vonzódott, mivel helyes, ügyes, értelmes, segítőkész kislánynak bizonyult.

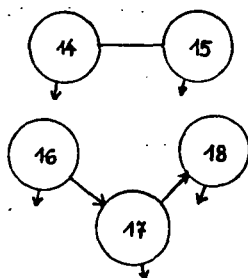
3. csoport (vegyes csoport)

3. ábra

A csoport tagjai kezdetül fogva együtt dolgoztak. A csoport magját a vegyes baráti páros, (10) és (13) adta. Később (12)-vel záródó tendenciát mutattak. A két fiú között a kapcsolat szorosabbá vált. Itt (11) még kívül van, ő gyakran beteg volt. A 4. csoporthoz vonzódtak.

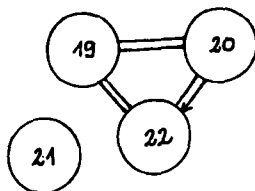
4. csoport (fiú csoport)

4. ábra

Kezdetleges csoportosulás. Közös érdeklődésük alapján (sport) kerültek össze. Szorosabb kapcsolat nem volt közöttük. A közös cél érdekében jól együtt tudtak dolgozni, bár teljesítményük változó volt. A (16) jelenléte kezdetben nagyon zavarta őket. Leginkább vonzódtak az 1. és a 3. cs. tagjaihoz.

5. csoport (leány csoport)

5. ábra

A (19), (20), (22) egymással szoros kapcsolatban volt. Zárt tendencia. Igen nagy mértékben vonzódtak a 2. csoporthoz. A (21) idegen, zárt láncon kívül volt. Ő is a 2. csoport tagjaival rokonszenvezett. Később változtatott is.

Néhány tanuló több alkalommal kérte magát más csoportba, mivel bizonytalankodott. Egy idő után azonban már jobban ismerték egymást, és pontosabban meg tudták határozni helyüket, és kiválasztani azokat a társaikat, akikkel jól érezték magukat, és jól együtt tudtak dolgozni. (Persze ez a választás sem volt végleges, mivel saját és társaik személyisége is állandóan változott.) A tanulók határozatlanságát bizonyítják a kölcsönösségi vázlatok eredményei. (1. csoportokról és osztályokról készült vázlat). Ezekből kitűnik, hogy az osztály életkorhoz viszonyítva átlagos feletti koherens csoport. A kicsoporthoz közeli erősen kötődött és elkülönült. (1-2 pár körül és a 19-20 körül). Ezek értékközpontok.

A 10-13 és a 14-15 kapcsolatok is különállóak, mint a 17-9 is. Az elkülönülés (értékkülönbözőség)

A jobb tanulók segítették és motiválták a kényelmesebb és gyengébb képességű tanulókat. Ebből következtethető, hogy a jó légkör minimálisra csökkentheti a peremet, és el tudja mosni az éles határokat, amelyek elkülönítik egymástól a gyerekeket. A leggyengébb tanulmányi átlag 3,3 volt. (Az első osztályból visszamaradt tanuló.)

4.2. ÖSSZEHASONLÍTÁSOK

Az összehasonlítást egy kontroll osztállyal két tantárgyból, magyarból és matematikából végeztük a 2. és 3. osztályban.

Eredmények 2. osztályban:

Elemzett tantárgy	A felmérés eredménye	
	Kiscsoportos osztály	Kontroll osztály
Magyar:		
Olvasás-szövegértés	4,3	4,2
Hangos olvasás	4,6	4,4
Nyelvtani ismeretek	4,1	4,2
Helyesírás	4,1	4,0
Matematika	4,0	3,7

Eredmények a 3. osztályban:

Elemzett tantárgy	A felmérés eredménye	
	Kiscsoportos osztály	Kontroll osztály
Magyar:		
Olvasás-szövegértés	4,6	4,2
Hangos olvasás	4,7	4,5
Nyelvtani ismeretek	4,2	4,2
Helyesírás	4,5	4,0
Matematika	4,3	3,7

Az adatok elárulják, hogy a kiscsoportos munka hatására jobban fejlődött az egyéni tudásszerzéshez nélkülözhetetlen olvasás-szövegértés, az írás alkalmazásához szükséges helyesírás, valamint az önálló gondolkodás.

4.3. AZ EREDMÉNYEK ÉRTELMEZÉSE

A kiscsoportos tanulásszervezésen alapuló személyiségfejlesztő munka során kialakult tapasztalataink nagyon kedvezőek. Vizsgálataink azt igazolják, hogy a személyközi kapcsolatok fejlődésében igen nagy szerepe van az érzelmi tényezőknek. Egyáltalán nem mindegy, hogy a gyerekek egy elfogadó vagy elutasító környezetben dolgoznak.

A kiscsoportos munka pozitív irányú személyiségfejlődést eredményezett. Megváltozott egymáshoz való viszonyuk. Az önző magatartásformák megszűntek. Kellemes, bizalmas, biztonságot adó légkör alakult ki az osztályban. A gyerekek megtanultak figyelni egymásra, törődni társaik gondjaival. Szívesen segítettek egymásnak, ha szükség volt. Már egy kis felelősséget is éreztek egymás iránt. A csoportokon belül erős volt az összetartó erő, segítették és védtek egymást. Sokkal megértőbbek lettek egymás iránt. Saját és egymás pozitív-negatív cselekedeteit

jobban meg tudták ítélni. Nagyon jó javaslatokat tettek a hibák kijavítására. Egymást formálták. A kritikát és a helyesebb megoldást könnyebben tudomásul vették. Önkritikájuk sokat fejlődött.

Nyíltabbak és közlékenyebbek lettek. A visszahúzó, gátlásos gyerekek feloldódtak, bátrabbá, magabiztosabbá váltak. Egészséges önbizalom alakult ki a gyerekekben. Magatartásukat az érzelmi és értelmi nyitottság jellemezte, valamint vidámság és kiegyensúlyozottság. A rendszeres értékelés megmutatta számukra, hogy hol állnak, hol kell javítani a tanulásban és magatartásban egyaránt. Önmaguk és egymás munkáját elemezték, és kijavították a hibákat. Egyre hosszabb ideig tudtak önállóan dolgozni. Teljesítőkéességük jelentősen emelkedett minden tárgyan. Feladataikat lelkesen és örömmel végezték.

Magyarórán óriási jelentősége volt az alkotó jellegű szituációs játékoknak, a szerepjátékoknak. Szinte minden mesét és olvasmányt eljátszottunk bábokkal. Nagyon sok bábfigurát ők készítettek. A jeleneteket gyakran eljátszották pozitív és negatív értelmezésben. Új szituációkat találtak ki, kidomborítva a mondanivalót és a nevelési lehetőséget.

Farsangra teljesen önállóan felkészülve játszották el az „Óz a csodák csodáját”. A szerepeket ők osztották szét egymás között. Gyakran improvizáltak. Alkotó fantáziájuk nagy mértékben fejlődött a rajz- és technikaórán. Különböző játékokat és nagy méretű dekoratív képeket készítettek közösen. A feladatot megosztották, és teljes egyetértésben dolgoztak, megbecsülve mindenki munkáját. Végső céljuk a munka minősége volt, és nem az, hogy ki és mit dolgozik. Közös munkájukat némely felnőt is megirigyelhette volna.

A gyerekek előadókészsége, kreativitása és manipulációs készsége kitűnt a szavalóversenyen és a rajzversenyen is. (Mindegyikről elhozták az első díjakat.) Ennek fejlesztésében óriási jelentősége volt az alkotó jellegű szituációs játékoknak, szerepjátékoknak, a csoportmunkában készült alkotásoknak és munkadaraboknak, mert egymástól is sokat tanultak.

4.4. SZÜLŐI VÉLEMÉNYEK

„A módszerrel határozottan jó a véleményem. A feladatok megoldásában nagyobb önállóságra serkentette Júliát. (Othon szinte egyáltalán nem szorult a segítségünkre.) A kiscsoportos tanulás egyébként is - véleményem szerint - valóságosabb helyzetekbe hozza a gyerekeket, a szorongósabb gyerekeknek pedig nagy hasznára válhat. Igaz, hogy a módszer alkalmazása a tanár részéről nagyobb odafigyelést és sok-sok türelmet kíván, annak ellenére meggyőződésem, hogy sokkal jobban járul hozzá a gyerek személyiségének fejlesztéséhez, mint a sajnos ma is gyakran tapasztalható „porosz” típusú módszerekhez való ragaszkodás”.

„Úgy érzem, hogy Eszter önállóbb lett (ahogyan ő fogalmaz: „el tudom rendezni a dolgaimat”); többet tud arról, hogy mit ér ön maga és mások előtt; tapasztalatokat szerzett arra vonatkozóan, hogy miben tud segíteni másoknak, és hogyan fogadják a segítségét; tapasztalatai vannak arról is, hogy a többiekől milyen segítséget várhat; megtanult elfogadni másokat és önmagát elfogadtatni; belekóstolt a közösen végzett, együttes munka örömeibe; többet tud arról, hogy tekintettel kell lenni másokra; többet tud arról is, hogyan érvényesítheti az elképzeléseit. A kiscsoportokban megvalósított együttműködés a barátság tartalmára, a bizalom, az elfogadás és a szeretet különböző formáinak megtapasztalására több lehetőséget adott Eszter számára: Talán az is igaz, hogy jobban bízik önmagában.”

„Amióta gyermekem a kiscsoportos oktatásban vesz részt, szívesebben jár iskolába, társaival kapcsolatban konfliktusszituációja nem volt, könnyen beilleszkedett. Ez az oktatási módszer fokozta teljesítményét, sok esetben önként végez nem kötelező, szorgalmi feladatokat vagy gyűjtő tevékenységet. Padtársait önállóan választja meg, magatartásának és szorgalmának közös értékelése ugyancsak pozitív irányba motiválta. Röviden: elégedettek vagyunk mindannyian, gyermekem is ezzel az oktatási formával. Remélem, az elkövetkező esztendőben a hagyományos tanítási módszerbe ugyanilyen könnyen beilleszkedik fiunk.”

„Észrevételeim szerint a csoportmunka kedvező hatással volt Kornélia személyiségének fejlődésében. Bátrabban mer kezdeményezni, megoldani feladatokat. Ami iránt érdeklődnek társai, ő is felfigyel rá. Kisére lassú tempója gyorsabbá vált. Úgy gondolom, van jövője a módszernek. (Nagyon lassú, félénk kislány volt).”

ÖSSZEFOGLALÁS

A jelenlegi oktatási rendszer lehetővé teszi, hogy az alapoktatásban is alternatív oktatási és nevelési programok valósuljanak meg. Az ország előrehaladása és a teljesítmények növelése szempontjából nagyon fontos a munkacsoport tagjainak hatékony együttműködése. Vagyis fontos az, hogy megtanítsuk a gyerekeket az emberi kapcsolatteremtés technikáira, a kooperációra, a konfliktusok kezelésére és a társas viselkedési kultúrára, melynek nagy jelentősége van a felnőtt korban.

Ez társak nélkül elképzelhetetlen, mivel a gyermek társas viszonyok között szocializálódhat. Bizonyított tény, hogy ennek leghatékonyabb eszköze a kiscsoportos oktatási forma. Az elvégzett mérések és megfigyelések alapján az alábbi megállapításokat tehetjük:

- A kiscsoportos munkaforma eredményeként a gyerekek kapcsolatteremtő képessége, kooperációs készsége, előadókészsége, társas viselkedési kultúrája jobban fejlődött.
- Gyorsabban elsajátították a magatartási normákat és szabályokat, könnyebben kezelték a konfliktusokat.
- A tanulásban aktívabbak és önállóbbak lettek. Személyiségük sokoldalúbban fejlődött.
- Egyik legnagyobb pozitívuma, hogy a gyerekek szeretik. Szívesen dolgoznak együtt társaikkal, és jól érzik magukat a csoportmunka keretén belül.

Ebben a tanulási folyamatban másfajta értékrendszer kialakítása a cél, mint a hagyományos oktatásban, és más a felnőtt-gyerek és a gyerek-gyerek viszony.

Ezt a munkaformát minden humánusan gondolkodó pedagógus alkalmazhatja, akinek célja a gyermekcentrikusabb oktatás.

DR. BÓRA FERENC

Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola

Kaposvár

A vita cselekvéslélektani kérdései

Pszichológiai szempontból a vita cselekvésnek tekinthető. A cselekvő folyamat egyes szakaszai a cselekvés lélektanára épülnek. (Várkonyi Dezső: A cselekvés lélektana, OPKM, 1993., 12-58. p.). A cselekvés az egyén önértéktérítését szolgálja, mert minden ember folyamatosan lelki feszültségeket, nyugtalanságokat, kielégületlenségeket él át, melyeket igyekszik megszüntetni. A cselekvés célja a kellemetlen lelki helyzet megváltoztatása, az előnyös állapot fenntartása. A vita feltárja a pszichés feszültségeket, lehetővé teszi az alkalmazkodást, s megteremt a hazamosabb lelki egyensúlyt. A vitákban érvényre jut a folyamatjelleg: az indíték, az elővételezés, a gátlás és szabályozás, a cselekvés megvalósulása és a befejezése.

A VITA INDÍTÉKAI

„Képességeink telítve vannak feszítő energiával, csupán alkalom szükséges a működésükhöz.”

(Várkonyi Dezső)

Szándék, akarás, előnyös helyzetbe kerülés jut kifejezésre az elővételezési vitaszakaszban. Megjelennek a motívumok, melyek felkeltik, fenntartják, irányítják a vitát. Ezek az indítékok értékeket tartalmaznak, s egyének és közösségek törekvéseit foglalják magukban. A vita keretében a vitázó feleket az az elképzelés vezeti, hogy választ kapjanak a szembenálló álláspontok helyességéről és hibáiról. Egyes személyek előnyök szerzésére törekuszenek, mások azért vitatkoznak, hogy eltávolítsák a köztük és társaik között kialakult konfliktusokat. Társulások, meg-